

Krise raného novověku

- kolem roku 1600-zhoršení klimatu-ochlazení+30.letá válka
- epidemie býčího moru (jižní-jihovýchodní Evropa)
- do 70.let 17.stol-dochází k vzestupu
- do 19.stol. zůstávají změněny socioekonomické struktury-základem výroby se stávají velkostatky na vesnicích-pomocí námezni práce
- v Nizozemí, severní Itálie-
- v Anglii-rozsáhlé lány půdy (u nás ještě neplatí)
- pro střední Evropu-zformování zemědělství (které je obdobné našemu)-1750 a doznívá po celé 19.století-
- agrární revoluce**→přechod k zemědělské výrobě moderního typu-nejen agrotechnické, ale i v oblasti sociálních vztahů
- např. způsob dědění (do josefínských reforem dědil nejmladší syn (starší už byl nad hrobem)-významné postavení ženy-když ovdověla, mohla panovat na tom statku)→to mění josefínská reforma-dědí nejstarší syn)
- týkala se celé Evropy, respektive celého světa-asynchronní proces-na konci 19.stol. se sjednocuje
- dvě roviny:
 - *rovina technickobiologická*
 - zavádění brambor, píce (vojtěška, ...)
 - stájové chování zvířat, nová plemena hospodářských zvířat
 - v Anglii-James Small-zdokonalování pluhu
 - Ransome-postupně zdokonalování pluhu si nechává patentovat barevné nářadí-celoželezný pluh
 - objevují se první žací, secí stroje, mlátičky
 - chemizace zemědělství-hnojilo se chlévskou mrvou→později chillský ledek
 - první zemědělskou školou bylo církevní učiliště při Břevnovském klášteře 1728
 - ze zemědělství se stává věda-hospod. úředníci mají možnost jakési odborné přípravy k zemědělství
 - boom zemědělských škol-od 70.let 18.stol.-v roce 1773 se zemědělství jako předmět dostává na pražskou univerzitu
 - lidé nechtěli zavádět inovace, když byli zvyklí na svůj systém→přestavba hodnotových žebříčků lidí
 - *rovina sociálně-ekonomická*
 - vlastní vykonávání zemědělství
 - co se pěstuje, jak se to pěstuje, jak se chová dobytek
 - mění se agrotechnické postupy
 - mechanizace-šíření technických novinek, inovací-zdokonalování pluhu
 - zásahy státu-ideologie, kterou to bylo podpořeno byli merkantilistické ekonomické děje v rámci kterých stát uznal, že ten systém organ. zeměd. (velkostatky) se musí nějak reorganizovat (Raabizace-rozdělování Jeziuitského majetku)-rušení rybníků 70.,80. léta 18.stol.
 - zrušení obecních pastvin-nepovedený zásah☹ (trvalo do 1919)
 - zákaz přímusy-povinnosti, které ti zemědělci nuceni odvádět-museli chodit mlít obilí do jednoho daného mlýna, museli prodávat obilí do pivovaru, který jim byl přidělen, nesměli nikam jít, i když by to bylo pro ně ekonomicky výhodné

ZEMĚDĚLSTVÍ V RANÉM NOVOVĚKU

- základem-obilí-neelegantnější způsob
- zastoupení obilí v zemědělství
- skladba pěstovaných obilních-dominantní plochy zabírala pšenice a ječmen, poté žito (ke konzumaci, i zdroj žité slámy-využitelná na výrobu došek), oves (málo náročný, krmivo), proso, pohanka, bér-vše ostatní bylo marginální-až do agrární revoluce, ostatní plodiny se pěstovali zahradnickým způsobem
- luskoviny**-hrách, čočka, později různé bobuloviny-, vikev
- okopaniny**-brambory, tuřín, vodnice (řepa), cukrová řepa (masivní zavádění cukrové řepy-z důvodu kontinentální blokáda Ameriky)
- 1800-1815 boom pěstování řepy, během dvaceti let klesne počet pěstování řepy klesne na nulu a pořád dokola
- píce**-jetel, vojtěška, plochy na kterých se pícniny pěstovali se pomalu zvětšovali, nebylo to nijak významné→až s ustájením dobytka se plochy výrazně zvětšují
- textilní plodiny**-len, konopí(menší zastoupení než len)
- olejní**-výroba oleje-mák, len, konopí, řepka olejná-až později využívaná na olej-používali na salát než na olej
- zelenina**-zahradní způsob-kořenová zelenina (mrkev, petržel, celer, cibule), zelí, kapusta, koření

CHOV DOBYTKA

-živočišná výroba byla až do procesu agrární revoluce byla méně významná než pěstování plodin, žádná primitivní mechanizace

-žádná přílišná péče o hosp. zvířata

- koně(záležitost středověká, max 16.stol.)
 - plemenná různorodost, v 16.stol. byla věnována poměrně velká pozornost tomu, jak správně chovat koně→v 17.stol. poměrně velký pokles zájmu o koně, trvá až do 20.stol.
 - chovány stájovým způsobem
 - měli různá privilegia-březí klisny se mohly pást na osení (mladém obilí), když nebylo čím krmit
 - o koně se mohli starat jen muži-ženy by jim mohli ublížit☺
 - byli krmeny obrokem-směs řezanky, ovsa, slámy, sena...
- skot
 - červinky-červeno strakatý skot
 - mnohem menší, lehčí, hubenější-protože se nevlákal se ve stáji
 - kráva dala 1000 litrů mléka (k výrobě másla (30 litrů mlíka), sýra)
 - odchov byl v domácích poměrech-žádné programové šlechtění, křížení
 - krmení-výhradně pastevní chov
 - víceúčelovost-mléko, tažná síla
 - některý skot byl chován na žír-na maso→dálkový obchod s jatečným (ne krávy, býky) dobyt看em-přeháněl se živý dobytek směrem do západní Evropy→rozprodáváno na dobytčích trzích (např. ve Vídni, Ivančice u Brna)
- prasata
 - často v lesích (bukvice, žaludy)-pastviny; po domestikaci zvířata velikostně zdegenerovala k vyrovnání došlo až šlechtěním v 17. stol., původně zmenšený divočák
- **drůbež, holubi, králci, slepice, kozy** (mléko ke krmení jiných hosp. zvířat)
- **specializovaný chov ovcí** (malé množství by se pro chov nevyplatilo – vyloučení běžných poddaných), profesionálové najímání vrchností (Aleš Konoblock z Pirnsdorfu: *Ovčáctví od 16. stol.*), do konce 18. stole. dlouhosrsté ovce, 2. pol. 19. stol. **merinové ovce** z J Evropy; u nás pak ještě salašky valašky, oblasti transhumace chovu (polokočovné společnosti – celé nebo jejich část mimo trvalé sídliště po velkou část roku » Valašsko / kolonizace v 16. stol., chov organizuje chod celé společnosti, přes zimu stádo redukováno) – u nás nazýváme „salašnictví“; **košárování** – přemisťování ohrady pro pastvu dobytka
- **včelařství, brtnictví** – kládové úly, slámové úly, dnešní bedničkové úly...

OSEVNÍ POSTUP

trojhonný osevní postup-rotace plodin

- 1.ozim
- 2.jař
- 3.úhor

-agrární konjunktura v 16.stol.-zlepšení osevniho postupu→tendence omezovat úhoru

-vývoj v jiných oblastech Evropy-snažili se dosáhnout, co nejvyšší efektivity→17.stol.-Anglie-**Norfolkský systém-Townshend**-přichází s novinkou-střídavý osevni postup-rozdělení pole na 4 části-střídají se pravidelně 4 typy plodin (úplně mizí úhor)-jetel, ozim, okopaniny, jař (jarní obilí)→velmi prospělo agrární konjunkturu

-v Čechách zavádění tohoto postupu je charakteristický pro agrární konjunkturu

-volné osevni postupy (19.stol)

-sází to, co chtějí (přišli povodně a něčeho měli málo tak to znovu zaseli)→ale když se to vrátilo do normálu tak s zas vrátil zpátky k uvedenému systému

ANTROPOLOGIE TRADIČNÍ VESNICE 2

2.přednáška

27.2.2008

ORBA

= zpracování půdy pomocí oradla

- a) **předindustriální** – od středověku po agrární revoluci – nedokonalé, málo zpracovaná půda ► hloubka jen 5-15 cm, nezaoráván plevel a hnůj, opakování orby 3x-4x, problém se zpracováním úhoru
- b) **industriální** – agrární revoluce a po ní, hloubka orby 20 cm

POSTUPY ORBY:

1. **Podvorávka** – první, provzdušnění půdy, ne jaře, rozorání
2. **Orba napříč** – orba napříč původních brázd brázdami, začátek léta

3. **Orba k setí** – na podzim, nejhlubší
4. **Podmítka** – po sklizni, hlavně v mladším období

-**záhony** = pole dělené na záhony, jeden kopeček je brázda, důlek je rozor, pole se muselo při orbě objíždět, kopečky kvůli odvodnění a podle nástrojů, orá se k jedné straně

-**liča** = široký záhon, má až 20 brázd, jinak obvykle 6-8 brázd (1 hon = 150 m)

-**souvrat'** = prostor, kde pole končí (často toponymem)

-**orba do skladu** = brázdy přiháněny k sobě X orba do rozkladu = brázdy vedeny doprostřed pole

177. – J. Mehler – Příručka polních nástrojů

-**potahy** = do konce 16.st. kůň, pak krávy, ale i lidské potahy

-**hnojení** = zoražování hnojiva, pomocí vidlí – hnojné vidle (mají 3-4 bodce, podávky jsou na seno, mají jen 2, na brambory vidle mají bambulky), vozilo se to pomocí hnojných vozů – mají postranice, do strání pomocí nosítek, v zimě i hnojné saně)

- chlévská mrva
- rybníční bahno
- popel
- zelené hnojení - málo

18. st. chemizace – draselné soli, ledek chilský, fosfáty, sádrovce, souvisí s tím i ustájení – hodně mrvy

Vláčení = rozbít hroudy, zarovnat, vyvláčet plevel

- pomocí **proutí**
- pomocí **bran** – paprsky + mečíky – mají hřeby, většinou z kovu, ale i z tvrdého dřeva jako třeba akát, líska, mečíky a paprsky se nazývají chrámové brány, jde totiž jen o jednu bránu, v mladší době pak více bran připojených k sobě

2.pol.18.st. = polní válec = tažní nástroje podle válců, k rozbíjení posledních hrud

-**pýrové hrábě** = na plazivý plevel, až v 18-19.st.

SETBA

= obilí se seje na široko pomocí plachetky – rozsivky

= moření osiva – ošetření obilí pomocí modré a zelené skalice ► až 19.st., dříve močůvka

řádkový secí stroj – bubnový a válečkový

= když byla špatná půda = někde zasívali o to víc, aby se urodilo, někde málo, protože to nemělo cenu

-výsevková čísla = kolik zrn obilí získáme z jednoho zasetého zrna = 5-8 obvykle, u nás 12-20, na horách 3

ŽNĚ

-obilí se musí sbírat hned jak dozraje – od července až do září zraje, vypomáhají sousedé + námezdní práce – ženci (s nimi souviseli sociální změny, mobilita, nemoci a změna demografie)

SKLIZEŇ

1. přípravná fáze – povřísla, broušení nástrojů
2. sklizeň – srpem (do 20.st. pomocí srpu žito), v 1604 hrabice – hrabiční (obilná) kosa = byla 3x rychlejší, ale méně šetrná, muselo se pak víc přebírat, pak vohlice (19.st.), souvisí s tím změna rozdělení práce, ženy srp, muži hrabice, ženy potom vázaly obilí
3. posklizňová – vláčení

= obilí schnulo (dosušování) ve snopech na poli na ostreveh, buďto v panácích nebo mandelech

= pak se pomocí žebříňáků obilí odpravilo do stodoly a zbývalo už jen vymláčení (to mohlo pokračovat i v zimě)

= mláčení pomocí cepů, ty mají na konci pohyblivý biják

- **bezohlavový**
- **jednoohlavový**
- **dvouohlavový**-i 1ohlavovýmá kožená poutka podle hlav (byly ze psa ☺)

-**na mlatu** = hlinou vymazaný prostor, rozházeno obilí po tenkých vrstvách, směrem doprostřed, říťovím koncem ven (říťoví = konec stébla), velmi fyzicky náročné ► proto snaha o mechanizaci

1880 – mlátíčka, bubnové až v 1.pol.19.st.

=obilí se pak muselo očistit-**ouhrabičnicí** (prosívání) nebo **vějačkou** (vátí, přehazuje ho a bordel odlítává), v 19.st. vznikají čistící mlýnky = **fukary, fofry**-1. zmechanizovaná práce, mají lopátkové kolo, které je poháněno klikou (je tam síto a přes to to jde ven)

=pěstování jiných plodin není tak důležité, hlavní je obilí

-únor – setí jaře x Březen – vyvazování vinné révy a chmel x Duben – tlučení másla x Červen – stříhání x

Červenec – senoseč, žně x Srpen – žně x Září – hluboká orba, setí ozimu x Říjen – vinobraní x Listopad – lámání lnu, mláčení x Prosinec - zabijačka

3.přednáška

UKODĚLNÁ VÝROBA

-na vesnici jen-krčmářství, mlynářství, kovář

-když chtěli něco jiného museli do města

-mění se a stoupá výroba (ne 16.stol., pol. 18.stol)

-19.stol.-více lidí ve výrobě než v zemědělství

-výroba -pragmatická činnost v rámci níž se přetvářejí určité materiály a vznikají určité produkty (mohou být i nemateriální povahy)→i zemědělství

-výroba vždy rukodělná

-dá se rozdělit podle několika kritérií

• **materiálové členění**

-problémy této klasifikace:jeden výrobek byl vyroben z více materiálů-jestli je to např. kovovýroba, nebo dřevovýroba (u jednoho výrobku)

-první rozdělil rukodělnou výrobu K. Bücher-v knize Dějiny středověké Frankfurtu nad Mohanem rozděluje poprvé výrobu podle materiálu-k nám se dostává přes Z. Wintera

-na Moravě-Mendel použil Bücherovu rozdělení

• **ekonomicko právní rozdělení**

○ domácí výroba

-pro potřeby vlastní rodiny(domácnosti)

-leckdy velmi kvalitní výrobky

-někdy směnováno v rámci reciprocity

-lidé, kteří tu výrobu vykonávali neměli žádné školení-naučili se to od svých předků

-nepodléhali žádným cechům, zákonům,

-výroba:1.předměty denní potřeby

2.kuchyňské náčiní

3.oprava stavby a obydlí

4.zemědělské nářadí

-rozvíjí se masivně v RN

-úpadek je spojen s industrializací střední Evropy

-v 19.stol. byla domácí výroba vytlačována manufakturními výrobky

○ domácká výroba

-produkty jsou určeny k tržní směně-za specifických právních podmínek

-nebyli formálně vyučeni, ale míra praktického zaučení byla již vysoká

-nebyli pod formální právní kontrolou (žádné cechy, ...)

-byla vyráběna v rámci obydlí (minimálně upravené prostory pro výrobu)

-zaměřena na produkci polotovarů, dílčí pracovní úkony

-byla organizovaná specifickým způsobem:

faktorský systém

gestorský systém

rozptýlená manufaktura-někde v údolí je manufaktura a na horách to lidé připraví a dole v údolí se ty výrobky dají dohromady

protoindustrie

-výroba byla centralizována-gestor dodával surovinu a oni mu dávali výrobky...(nebo jiným způsobem)

-5 zdrojů domácí výroby:

a)kontinuita se středověkou tradicí-tkalcovství, tkadláctví, dřevozpracující

b)status výrobního oboru je degradován na úroveň domácí výroby (z nějakého důvodu)

c)řemeslná výroba se rozpadne a ti samotní výrobci ztratí zájem být organizováni a z toho

původního řemesla se stane domácí výroba (např. bižuterie, lomy na české granáty-Kozlov u Turnova)

d)vznik domácí výroby spontánně ve chvíli kdy vzroste poptávka po určitém typu, o který nemá zájem žádný cech (např. betlemářství-záležitost novější-Josef II. zakázal chrámové Betlémy→nástup Betlému v domácnostech)

e)zavedení podnikatelství-tam, kde byl dostatek pracovní síly

-dva způsoby:

-buď domácí výroba nebyla hlavním zdrojem člověka-u zemědělců (měli ještě pole)

-je vykonávána nahodile, nesystematicky (i když pravidelně sezónně)

-a nebo byla hlavním zdrojem obživy-u lidí, co neměli pole-protaindustrializace a rozptýlené

manufaktury

-F.F. Mendels-americký historik

-pojem protoindustrializace

-Göttingenská škola-sleduje vliv protoindustrializace v mikrorovině

-nerovnoměrné rozmístění domácí výroby

-nejrozšířenější v oblastech hor-Krkonoše, podkrkonoší, Pošumaví, Jizerské hory, českomoravská vrchovina (byla zde spousta pracovní síly)

-nejvýraznější období vzestupu domácí výroby- **1840-1880**-věnovalo se mu 20% lidí v produktivním věku

-s nástupem industrializace-rapidně klesá

-WWI-5%

-některé práce zůstávají v domácí výrobě (jako např. navlékání korálků)-0,5%

-domácká výroba neměla žádný vliv na vesnici z hlediska její materiální kultury

-výrobky dom. výroby byli zpracovávány jinde→nedostávali se do vesnice, nepoužívali je k běžnému používání (výroba Fezu-výroba okolí Strakonicka, ale na Strakonicku se opravdu nenosila)

-největší počty lidí:

1. textilní výroba-tkadlectví, přadláctví

2. dřevozpracující výroba-hračky (Krušnohoří), v Seifenu-vymysleli kostičkovou stavebnici

3. krajkářství

4. bižuterie

5. zpracování kovu—železářství, zpracování odpadu z hutí (v raném novověku nejvíce pecí-Podbrdsko-Hořovicko)

o řemesla

-na vesnici minimálně, protože řemeslo je profesionální rukodělná výroba, tedy výroba vykonávána formálně vyučenými profesionály, kteří podléhají dobovému živnostenskému zákonodárství (povinni být organizováni v ceších, museli platit daně)

-řemeslo se váže na prostředí středověkých a raně novověkých měst

-v rovině výskytu produktů se ale na vesnici s řemeslem setkáváme

-hmotná kultura vesnice je ovlivňována řemeslem města

-**cech**-formálně hierarchicky organizovaným sdružením řemeslníků jednoho řemesla,

-menších městech vznikají společné cechy-tzv. **Rejcechy**

-cechy vznikají okolo roku 1310 (1316, 1319) pražských zlatníků, řezníků

-důvody vzniku cechů:

a) na počátku těchto řem. organizací stála náboženská bratrstva, která ale primárně měla účel duchovní-podpora nějakého kostela

b) vznikli z potřeb řemeslníků, kteří se dohodli na tom, že se sdruží

c) cechy byli řízeny shora-kontrolovat konkrétní řemeslníky

-zlatým obdobím cechů byla 2. pol. 14. stol.-1. pol. 16. stol. -politická moc, česká středověká města i řídili

-funkce cechů:

-regulace cen, kontrola kvality

-dohled nad vzděláváním řemeslníků

-politická moc, při vládních konfliktech

-sociální funkce-sloužili jakoby jakási pojišťovna-starali se o řemeslníky, když byli nemocní, vypravovali pohřby členům cechu, starali se o vdovy

-1547-v důsledku 1. protihabsburského povstání došlo z moci úřední k zakázání cechů

(Ferdinand II)→krach měst→po 2 letech jsou znovu povoleny→jejich politická a vládní moc je oslabena→přenáší se do roviny reprezentační a symbolické (od druhé pol. 16. stol)

-18. stol.-nový přístup ke správě státu→Habsburkové vidí, že vyhazování peněz za reprezentaci je bezúčelné→reformy cechů a výroby

-30. léta 18. stol.-**generální cechovní řád (1730)** a **generální cechovní artikule(1739)**-

předpisy, podle kterých všechny cechy musí mít jednotně své vnitřní předpisy a musí respektovat pravidla generálního cechovního řádu-ustanovují povinnost, že každý vesnický profesní řemeslník, musí být členem nějakého cechu→nefungovalo to

→donášelo se na ty, kteří nebyli organizováni v žádném cechu→říkalo se jim fušeři, stolíři (ne špatná kvalita)

o manufakturní, tovární výroba

- zavedl další členění podle socioekonom. a právních charakteristik-v rámci trhu se nacházejí dílčí výrobci
- vznik národního hospodářství

- V. Scheufler-historik, etnograf
- zabýval se i rukodělnou výrobou (zavedl u nás tento termín)
- vykradl Büchra-přeložil jeho termíny, ale nikdy ho necituje

ANTROPOLOGIE TRADIČNÍ VESNICE 2

4.přednáška

13.3.2008

CECHY

- 1776-rozčlenění výrobních oborů na živnosti policejní, komerční a svobodné
 - ❖ policejní živnosti-důležité pro stát, výroba strategických produktů(např. střel. prach)-museli být organiz. v cechu a byl nad nimi policejní dohled
 - ❖ komerční živnosti-dohled nebyl tak přísný, většina výrobních oborů
 - ❖ svobodné živnosti-všechny méně významné obory, i když zde bylo velké množství obyvatelstva, nebyli žádné cechy, mohli se dělat víceméně co chtěli
- cechovní reprezentace-z moci úřední jsou zakazovány reprezentace
- cechovní slavnost-např. ševcovská slavnost-**Fidlovačka**-byla zakázána, ale protože to byla velmi zakořeněná slavnost, tak se to postupně stejně obnovilo
 - řeznická slavnost-**shazování kozla**
 - krejčovská slavnost-**slamník**
- 1859-veškeré cechy byly zrušeny, zakázány→konec cechovního systému
- 1860-živnostenská společenstva-přebírají cechovní symboliku, ale měli mnohem menší pravomoce→šlo spíše o sdružení řemeslníků

- určitá hierarchizace v případě řemesel
- velmi regionální→významná řemesla v Německu mohli být v Čechách velmi neoblíbená
 - ❖ neprestižní řemeslné obory
 - jircháři**-zpracovávání jemné kůže, koželuzi-pracovali s kůží
 - sanitrníci**-výroba střelného prachu-ledek draselný→sanitrníci prokopávali hnojiště, kde je dostatek dusičnanu draselného
 - kati**
 - řemesla, která pracují s ohněm-**kováři** apod.-oheň něco jako nebezpečného+nebezpečí požáru
 - obory, které mohli snadno šidit lidi-**pekaři** (šidili mouku), **soukeníci**, **pláteníci** (naměří špatně látku a prodají vám míň než zaplatíte)

LIDOVÁ VÝROBA A LIDOVĚ UMĚLECKÁ VÝROBA

- jsou to novotvary-až 20.stol.
- lidová výroba byla tím klasickým středoevropským-veškeré produkty rukodělné výroby, které se vyskytly na vesnici, a které konzumovali a užíval lid
- všechny jak výroby, tak i produkty, technologie, které v lidovém prostředí v určité době fungují a nějak lidovou kulturu definují a charakterizují
- lidově umělecká výroba-objevuje se na přelomu 19. a 20. stol., pod tlakem industrializace masově zanikají výrobní obory (řemesla, domácí výroba)
 - 1.dochází k umělé podpoře těchto oborů-mají sdružovat tyto výrobce (výrobků, které vypadají esteticky hezky)→aby byly tyto výrobky zachovány a aby uživil a zlidštili
 - 2.produkování suvenýru, výrobků k účelům Vánoc, Velikonoc ,ale přitom, to nemá nic s lidovou výrobou nic společného
- centralizování lidové umělecké výroby-v instituci, která měla odborné dokumentační funkce-ÚLUV (ústředí lidové umělecké výroby (ÚLUV zřízen Benešovými dekrety)

nejdůležitější výrobní obory na vesnici

- 18. a 19.stol-už se na vesnici objevují desítky výrobních oborů
- závislé na výrobních materiálech
- nejrozšířenější obory:

- ❖ obory zpracovávající dřevo

- materiál snadno dostupný, snadno opracovatelný, poměrně trvanlivý, dá se z něj vyrobit téměř cokoli

- trojstupňové členění:

- a) **výroba z bloku**-vydlabávání z velkého kusu dřeva-např. necky, kádě, plátové úly

b) výroba ze štípu-z malého kusu dřeva-rozštípe se na nějaké součástky-vědra, bednářská výroba, bečvářská výroba, sudy, šindele

c) výroba z rámu-jednotlivé díly spojovány do určitých složitějších konstrukcí, používá se různých tesařských vazeb krov, nábytek

-nejčastější nářadí-sekery, teslice, poříz

-tesařská stolice, obřeznice

-obory:

tesař-univerzální pracovník-kromě krovů vyráběl nábytek,

sekernictví-skupiny sekerníků-specialisté na budování mechanických dřevěných staveb-mlýn,důl. zařízení

truhlářství-vyrábí nábytek

kolářství-ve městě výroba vozů, ve vesnici výroba vozů a zemědělského nářadí

bednářství-výroba sudů

bečvářství-všechno ostatní dřevěné nádoby složené z pásků dřeva-vědra, ...

+ostatní obory(méně podstatné)-výroba hraček, dýmek, vidlí, hrábě

❖ obory zpracovávající přírodní pletiva

-přírodní pletiva-proutí, lýko, sláma, rákos

-**zelená práce** – pletení ze zeleného namízaného proutí, přes zimu v chladu, pak to zčerná (košíky, nůše)

-**suché proutí** – zčervená, vaří se a loupou (pro lepší výrobky, nádoby)

-**loubek** – jemné proužky ze smrkového dřeva (v horských oblastech , kde není proutí) -Šumava

-**orobinec – šáchor**, tam kde je mokro, doutníky, pletou se z nich velké tašky sotůrky, ale i nůše – Benátky nad Jizerou

-**žitná sláma** – došky, ne vánoční ozdoby 1813-první vánoční stromeček + na nádoby, omotá se to lýkem, had se stáčí na formu, prošije→technologie nekonečného pramene

❖ Kovozpracující

-nejmenší změny, na vesnici kovářství, ve městech zároveň (odděleně)podkovářství; specifické provozovny » často obviňováni z čarodějnictví, **výheň** = místo, kde se v uhlí výrobek zahřívá (v pravěku a středověku existovaly pouze jámy); kovadlina; výroba zemědělských nářadí, součástí vozů, opravy nářadí, od 17. stol. na našem území lopaty, kosy, srpy, hamerní výrobky (**hamry** = mechanická manufaktura, zpracování kovů na vodní pohon, pohánění i žentourem, viz kladivo)

❖ **křivákářství**-malý nožíky

❖ **cvočkářství**

❖ **kovářství** – byli univerzální, podkovy i koně → bílé kovářské dílo

❖ srpy, sekery, kosy

ANTROPOLOGIE TRADIČNÍ VESICE 2

5.přednáška

26.3.2008

LESNÍ ŘEMESLA

-řemesla, která se vykonávají v lese

-ne všichni mohli v lese dělat, co se jim zachtělo

hospodářské využití lesa

• lesní výroba

-těžba dřeva-těžba stavebního dřeva, těžba palivového dřeva

• přidržená lesní výroba

• *zemědělství*

-lesní pastva

-hrabání steliva-listí, jehličí-sloužilo jako podestýlka hosp. zvířatům

-lesní senoseč

• *lesní řemesla*

-jsou to odvětví, která fungovala v úzké vazbě v závislosti na lesech v rovině surovinové (dřevo jako jediná surovina) a zároveň prostorové (výroba se odehrává přímo v lese)

-zvláštní technologie (většinou chemická přeměna dřeva)→ve většině finálních produktů ani nepoznáme, že to je vyrobeno ze dřeva-např. potaž, kolomaz

-sociálně-ekonomická, demografická, etnická specifika (např. výrobě potaše se věnovali jen židé) výrobců-byli skuteční profesionály

-celá Evropa závislosti na intenzitě poptávky a dostupnosti (značná nerovnoměrnost)

-některé technologie známy v pravěku, v Evropě nejintenzivněji cca od 13. do 19.století (věk dřeva)

-význam les. řemesel

- zcela zásadní: poskytují řadu produktů, bez kterých by tehdejší společnost nemohla vůbec fungovat
- některé z oborů až strategicky důležité
- hlavní způsob obživy pro velké množství lidí, značný ekonomický přínos pro lokální i regionální ekonomiky
- důsledky fungování les. řem.-mimořádně extenzivní technologie → extrémní spotřeba dřeva, navíc u některých oborů selektivní → silně negativní dopad na les, prořezávání, změna druhové skladby, devastace (větší než při prostém získávání např. topiva)
- 1565-začátek splavování dřeva po Úpě a po Labi
- 1609-v Krkonoších není z čeho brát-odlesnění celých Krkonoš
- zalidnění lesů, lesy jako výrobní prostor
- uhlířství, dehtářství, kolomaznictví, smolařství, koptářství, popelářství, draslářství

• uhlířství

- výroba dřevěného uhlí karbonizací dřeva v milířích-zahřívání dřeva za omezeného přístupu vzduchu → výsledným produktem je dřevěné uhlí (80-99% čisté uhlí)-má extrémní výhřevnost, snadný transport (velmi lehké), neobsahuje nežádoucí látky
- do 13.stol.-vyrábělo se v jamách-ne moc dobrá regulace → přechází se na stojaté milíře
- milíř-kulovitá hromada dřeva, velmi pečlivě vyskládaná kolem kulaté osy (král) → pokryje se těsnicí vrstvou (zabránění přívodu vzduchu)-skládá se z listí, chvojí, drnů, slámy, ... a je překryta mourem-velmi jemná směs hlíny a popela
- zažehnout oheň-buď to zespona, nebo ze shora
- užívalo se tvrdé dřevo-buk, dub, jilm, habr, někdy bříza → nejkvalitnější-větší výhřevnost, největší výtěžnost (vyrobí se toho prostě hodně)
- minimilíř-průměr 3 m, 2 m vysoký-pro vlastní potřebu
- pro potřebu velkovýroby-průměr až 12 metrů, 5 m vysoký-spalovalo se to až 8 týdnů

-stojaté milíře

-ležaté milíře-Skandinávie, Tyrolsko

- na pasece lesa-dováželi ho tam
- byl zde minimálně 3 milířiště
- uhlířské bratrstvo-okolí Kutné Hory-okolo roku 1310
- více méně to byl cech (dříve než ostatní cechy), je neměstské sdružení řemeslníků
- měli hodně privilegií (směli nosit zbraně)
- byli považováni za podivné, nebezpečné,
- privilegia mizí od 16.stol (1527-rozpuštění tovaryšstva) → stávají se námezními pracovníky
- výrobní technologie se neměnila do 20.stol.
- 19/20 stol-manufakturní výroba v karbonizačních pecích-byli budovány přímo v lese
- milíř, u kterého je ten obal nahrazen kovovými pláty
- do dnes-východní Evropa, Afrika-Angola, Kongo, ...

• dehtářství a kolomaznictví

- dehtářství:
- výroba dřevního dehtu tepelným rozkladem (pyrolýzou) dřeva
- ze smolnatého dřeva-pařezy jehličnanů, borovice
- sloužil jako impregnace-dřeva, kůží, lan,
- kolomaznictví:
- mazadlo dřevěných převodů
- dehet je zde výchozí surovina-svaření s tuky
- prosmolené dřevo, pařezy (tam kde docházelo k velkovýrobě byli poškozovány úmyslně stromy)
- dehtářské jámy-1,5 metru hluboké-podle Woitsche zde dehet vyrábět nejde → vyráběn v dehtářských milířích - milíř obrácený vzhůru nohama
- 10.-13. stol. - **transformace dehtářství** - dvouplášťová dehtářská pec (Česko-saské Švýcarsko)

• smolařství

- těžba pryskyřice ze živých stromů a její rafinace » výsledkem je smola, která je blízká produktům pyrolýzy, ale systém získávání smoly je odlišný, užití podobné jako u dehtu (impregnace organických hmot - ševcovská smola), na pomezí mezi profesionálním řemeslem a domácí výrobou - věnovali se tomu normální řemeslníci, kteří měli blízko do lesa = těžba pryskyřice pouze na jehličnanech (borovice - ta je docela odolná a produkuje hodně smoly, dá se na ní těžit třeba 100 let)- získává se jen málo produktu, proto je těžba velmi brutální (často trestáno ponořením ruky do vroucí smoly) → probíhala **lizinovým způsobem** - odkornění části kmene na lizinu a vyřezání do ní soustavy kanálků (pod nimi připevněna nádoba) → postupné prohlubování kanálků (možno provádět od jara do podzimu) → takto poničené dřevo se potom dá použít jen na suchou destilaci (pyrolýzu, karbonizaci) - v Rakousku do dneška

= u nás toto řemeslo vázáno na borové porosty, ale jen pro domácí poptávku, vlastní smola ještě nebyla přímo použitelná a musela se dále rafinovat v jednoduchých pecích
= pozůstatky - **Pechstein** - smolný kámen otesaný do podoby rafinační pícky

- **popelářství a draslářství**

-pálení popela, jeho vyluhování vodou, filtrace a odpařování výluhu, kalcinace (vypalování) flusu a výroba potaše (K_2CO_3), profesionální výroba, pro výrobu mýdel a skla (Čechy proslavil draselnovápenatý křišťál)
= **drasláři a flusáři** (nejčastěji židé) - výrobci potaše vyluhováním popelu vodou, filtrace a odpařováním výluhu a kalcinací

-postup výroby potaše (salajka):

1) megatáborák (třeba rovnou zapálení celého lesa) - mimořádně extenzivní výroba - velký dopad na naše lesy (dokonce k nám byla potaš dovážena, protože naše výroba nestačila pro masivní zpracování dřeva) - **z 1000kg dřeva se dá vyrobit 1kg potaše** (z velmi tvrdého dřeva, ale potaš se dá vyrobit prakticky ze všeho, hojná výroba z kapradí)

2) draslárny (ve Skandinávii ale ne) - speciální budovy pro výrobu potaše

a) luhování vodou v kádích - na dne filtr → prolévání horkou či studenou vodou → výsledkem je louh (velmi silná alkalická žiravina - za II. S. V. se jím pralo prádlo, když nebylo mýdlo, v raném novověku si jím ženy odbarvovaly vlasy)

b) odpařování louhu - šedohnědozelenočerná hmota = **flus** (už se dá použít na výrobu mýdla)

c) kalcinování - flus vystaven intenzivnímu žáru ($800^\circ C$) → výsledkem je extrémně hydrofobická krystalická (nebo amorfní) látka (často modrobílá) - nejdůležitější produkt pro výrobu skla

- druhy potaše - perleťová, lesní - dělení podle kvality

- **ostatní obory lesního řemesla**

-nejednoznačná skupina - obory neodpovídající některé z rovin definice, okrajové a minimálně zdokumentované a poznané výroby, místně specifické výroby, stále předmět odborné diskuze,

- **loupnictví a výroba koželužského třísla**

- **vaječkářství** - sbírání mravenčích vajíček jako krmivo pro domácí ptactvo, nebo pro výrobu kyseliny mravenčí

- **vápenictví** - pálení vápna - protože se provádělo převážně v lese

- řada dalších pro dnešního člověka až obskurních výrobních odvětví (výroba pokrývek hlavy z chorošů - některé druhy chorošů se dají rozmočit, rozdrtit a vytvarovat do podoby klobouku - látka je velice trvalá a nepromokavá, akorát snadno zápalná)

ANTROPOLOGIE TRADIČNÍ VESNICE 2

6.přednáška

2.4.2008

SPLAVOVÁNÍ DŘEVA PO VODNÍCH TOCÍCH

-dřevo-esenciální surovina, která byla velmi důležitá

-nebylo rozmístěno po Evropě rovnoměrně → doprava dřeva

-2 formy-plavení palivového dřeva-polenového-do vodního toku se vhažovali

špalky,nesvázané

-stavební,kmenové dříví-splavovalo se svázané v podobě voru (kromě Skandinávie)

→ černomořská (dunajská) voroplavba(sv. Polsko → Morava → Maďarsko → Balkán) a atlantická voroplavba

-rozdíl spočívá v tom, že v atlant. v. (spadá sem celá západní Evropa i Čechy) splavovali na **voru** jednoduchá plavidla z minimálně opracovaných kmenů stromů x černomořská voroplavba splavovala pomocí **pltě**-sestaveno z opracovaného dřeva někde na pile-několik prken na sobě

-rozdíly vyplývají ze socioekonomických kontextů

-u nás doloženy oba typy voroplavby

-proč se dřevo plavilo -nedostatek palivového i stavebního materiálu (např. v Praze)

-dřívá se vyváželo-Vltavsko-labsko cestou do moře-vybírá se mýto

-voroplavba je doložena ze 14.stol.-rozvinula se dosti intenzivně-známý první pokusy o splavovací zařízení-peřejnaté řeky, vodové propustě, odstranění balvanů

-spor mezi mlynáři a voraři → mlynáři potřebují jez, aby měli dost vody → voroplavba tento jez rozbíjela

→ muselo dojít k vytvoření úřadu-**sbor přísežních mlynářů (1340)**-řešili spory, řešili, kde jez má být a kde ne

-výrazný rozvoj plavby dřeva-16.stol.

-přepravovalo se na vorech všelicos-potraviny, obilí, živá zvířata, sůl, dřevo (polenové dřevo)

-u nás nesloužili k přepravě osob

-ročně 12000 vorových tabulí Praha

-1575-vorařství bylo „svobodné“ povolání

→ 30.létá válka-úpadek

-začali využívat k přepravě vojska → vstupuje stát-jsou ustanoveny komise, které se mají starat o splavňování řek-například **Kryšpín Fuk** (opat) patřil do komise-má zásluhy:

-1640-1642-byla výrazně upravena vodní cesta na Vltavě

- 1673-upravena pro voroplavbu celá Sázava
- 1725-navigační kolegium-další komise na voroplavbu-například opatření stavby plavebních komor (30.léta 18.stol)
- 1777-vydání navigačního patentu-zrušení přísedních mlynářů, kdo může na vorech plout apod.
- 19.stol.-vrchol hlavně vltavské voroplavby
- legislativní úpravy nadnárodního charakteru-**lapská plavební úmluva** (1823-24)
- počátky konce voroplavby-kanalizace-z řek se stávají samotné plavební kanály přerušované přehradami
- ve Vraném v Praze-ještě vytvořeny vorové propusti
- v 2 pol .19.stol-rozšíření žel. sítě→dřevo voženo vlaky→voroplavba upadá
- tento proces se týká celé Evropy-kromě Skandinávie (železniční doprava se nikdy dostatečně nerozvinula, spíše automobilová doprava)
- po WW2 dozvuky voroplavby-1947-ukončena voroplavba skrz Prahu
- 1960-poslední voroplavba
- přirodní toky-přesto byli obkládány, dna podkládána→dnes to není poznat, ale antropogenní činnost

doprava na umělých plavebních kanálech

- určeny primárně na splávku dřeva
- několik metrů dlouhá zařízení
- už za Karla IV. se uvažovalo o propojení Labe a Dunaje
- první realizované stavby plavebních kanálů doloženy z 16.stol z Krušnohoří
- další například z Krkonoš, na Českomoravské vysočině
- neslavnější **Vchynickotetovský** a **Schwanzeberský**
- autorem projektů Josef Rosenauer-ve službách Schwanzeberků
- 1877-1879
- 1804-1823

Schwanzeberský kanál

- propojil Labsko-vltavské a Dunajské rozvodí
- délka 90km hlavní větev
- doprava polenového dřeva do Vídně
- přes potok Zwetlebach až do Dunaje

Vchynickotetovský kanál

- 15km dlouhá, 2-4 metry široký
- sloužil k plavení kmenového dříví

TECHNOLOGIE SPLÁVKY DŘEVA

- *splávka polenového dřeva*

- určeno k topení
- v zimě se dostali k potoku (na saních)
- na jaře se vhažovalo do vodního toku-na okrajích potoka stal nějaký profesionál, který reguloval to plavení dřeva (aby se nějak nezpříčilo)
- dostávalo se z kanálu pomocí **rechle** (soumarský most)-pilře mezi které bylo možno vkládat železné mříže, kde se dřevo nahromadilo a vydávalo se-počítalo se →znovu vhažováno do vody, nebo dávano na vory
- plovoucí rechle**-norná stěna-pod Vyšehradem byli připraveny plovoucí rechle-klády spojené řetězy-zachytili plovoucí dřevo aby nerozbilo mosty

- *voroplavba*

- vory byly svazovány z jednotlivých kmenů na vazišti (na březích)
- plavidlo se sestává z jednotlivých tabulí (na horním toku Vltavy-5-8 klad, na dolním toku 10-12 klad)
- z tabulí se sestavovali celé vory (=prameny), které byli propojené
- počet se lišil podle velikosti vod. toku-na Vltavě 5-8 tabulí (130 metrů)
- na dolním Labi se vory přehazovali (1 vor na délku i půl kilometru)
- vor byl vystrojen-pomocná vesla, umístěna brzda (skládala se z šreku a škouli)-na jedné z tabulí byli kolmo umístěna kláda, kterou bylo možno zarazit do říčního dna, prostory pro náklad, ohniště,..
- na vorech jezdili **plavci**-zvláštní soc. skupina, nehomogenní-mezí plavci je několik skupin:
 - profesionálové-nedělali nic jiného a na splavování dřeva se nechali najímat
 - žili blízko vod. toků-podkrkonoší, Pošumaví
 - měli relativní rozhled, protože se dostali například do Hamburku, scestovali půlku Evropy
 - normální zemědělci-vedlejší zdroj obživy
 - poddaní-zmoci vrchnosti byli přinuceni ke splavování dřeva
- šlo o stovky až tisíce plavců v Českých zemích
- kapitán voru (vrátný) musel mít **vrátenský patent**, aby mohl řídit vor
- podle velikosti další plavci-na běžně velikém voru 7-10

- organizovali se → plavická bratrstva-v Kadani (Ohře), Podskalí, Týn nad Vltavou-přetrvali do 19.stol
- organizace **Vltavan**-občanské sdružení , které se hlásí k tradici plavců
 - vznikli okolo roku 1873-oblékají se jako francouzští námořníci z roku 1848 (nemá to s plavci nic společného)
- plavci byli oblečení jako obyčejní lidé, měli dřeváky
- plavci na vazišti svázali vory
- dříve pluli i v noci (později zakázáno z bezpečnosti)
- z Vyššího Brodu do Prahy byli schopni splavit za 5 dní
- v Podskalí se posádky střídali pokud pluli dal do Hamburku
- cestou stály vorařské hospody (nocleh)
- placení cel a mýt (v penězích, naturáliích)→postupné ubývání mýt-poslední bylo pražské Podskalí na **Výtoni** (toponymum)-vytnout-forma cla byla vysekána (vytnuta)-odebrali několik klád, které připadli celníkovi

ANTROPOLOGIE TRADIČNÍ VESNICE 2

7.přednáška

9.4.2008

TRANSPORT NA RANNĚ NOVOVĚKÉ VESNICI

- míra komunikace nižší než v industriální společnosti » omezené možnosti znalostí o okolním světě → důležitý je fyzický transport + ostatní formy komunikace
- jde většinou o samozásobitelství, určené k tržní směně – jsou krátké, mezi vesnicemi
- pro výjimečné druhy zboží, omezená konzumace a spotřeba (pro elity), dálkové jen některé (třeba dovoz ovoce, soli)
- z hlediska -dopravních prostředků
 - komunikace (po čem a kudy probíhá)

Komunikace

- běžně se i dnes dělí na suchozemskou, vodní (potoky, řeky, umělé kanály), vzdušnou
- stezka, silnice, cesta – dálkové, lokální, regionální, neviditelné, ne systematicky budovány do 14.st. (šlo pouze o pokusy, opatření, jako třeba kácení lesa okolo cest x loupežníkům), vznik cest pouze přirozeně (přírodními podmínkami) mezi dvěma městy » řídnou tím lesy, úvozy, dochází k úpravě svahů » vznik umělých cest v 18.st., koncem 13.st. dochází k ustálení komunikačních sítí

 1. **Dálkové** – dálkový obchod spojující V+Z, S+J, Zlatá stezka (jde o více komunikací, Praha-Plzeň-Šumava-Passau-Norimberk a opačně se vyváží textil a obilí) + Jantarová stezka (je mytická, nevíme přesně, jestli existovala, od Baltu až po Itálii, vozí se jantar)
 2. **Regionální** – cesty mezi dvěma městy, Haťe – na cestě jako silnice-naskládané větve, chvojí, i kulatina, pak se nebořili
 3. **Lokální** – malé, pěšiny, v okolí sídel, vesnic, k rozcestí, k božím mukám » intenzivní, ne dálkové, nejdelší ze všech typů, bylo jich také nejvíc, ale ne nejznámější
 4. **Neviditelné** – sezónní, jednorázové, u lidských sídel, např. pro svážení dřeva z lesa

-snahy-ne urychlit nebo usnadnit, cesty se zmenšují, aby mohlo být **více vybíráno mýto**, pak dochází k patentům a nařízením » 18.st. MT a Josef II. » **1775** – Ředitelství pro budování cest (na starost centrální komunikace, vrchnost zbavena rozhodování o cestách, bylo jim zakázáno je i stavět)

-císařské cesty - ředitelství určovala kudy, jaké, d + š, většinu nákladů hradí, ale vrchnost sama, oni to zase dávají jako robotní povinnost, vše ale pod vedením vrchnosti

-19.st. – řady vzniklých komunikací se užívají dodnes

-**dálkové stromořadí** – začíná se sázet kvůli stínu na cestách

Dopravní prostředky

1. *nošení nákladu na zádech* – břemena, komunikace lokální a neviditelné, až do 100 km, koše, nůše (krušně – speciální typ, až do 100 kg, hlavně Šumava, podomní obchodníci nebo lidé sami, v 19.st. povoláním – Krosnáři)
2. *užívání svlaků* (smyků) – na jedno použití, jednoduché konstrukce, lehce se dotýkají terénu (ližinami), saně (ližiny se smýkají po terénu)→rohačky (ke svážení dřeva, i celou plochou), v zimě i v létě, nemění se do 20.st.
3. *kolové dopravní prostředky* – ikonograficky doložené již od 13.st. (trakaře s kolečky,používané i na velké vzdálenosti), vozy jsou doloženy od 12.st.
 - jednoosá -dvě pevná kola
 - dvouosá –celodřevěné

-od **15.st.** jsou doplňovány o **kovové součástky a vybaveny rejdem** (pohyblivá přední náprava), pak už nepřicházejí příliš velké změny

-**vůz** – má podvozek a plošinu, ta popřípadě opatřena bočnicemi

-žebříňák -velké mezery mezi bočnicemi

-fasunky -malé mezery mezi bočnicemi

-**dálková přeprava** – těžké formanské vozy, masivní konstrukce, velká nosnost, vybaveny plachtou, jezdí s ním formani (profesionální dopravci) **X soumaři** – profesionální dopravci s koněm místo s vozem (ne příliš velká vzdálenost)

-**dálkové fúry** – poddanská povinnost, vše za vlastní peníze a zvláštním dobytkem

-**tažení zvířat** – dělí E na ZxV, typologie podle toho, na jakou zvířecí část je vyvíjen tlak

-kůň-vždy chomout (už ve středověku)

-skot-chomout až v 19.st., záprah má dvě formy:

- východní, Balkán – kohoutkové, celodřevěné, na krk, dře se o kohoutek a krk, zvíře se dusí, bylo buďto dvojité (2 zvířata) nebo jařmice (krumpolec – pro jedno zvíře)
- západ, Itálie, Španěl – jho (šijové), nárožní, tažná síla na čelo, tam se položí a přiváže za rohy, i německo, u nás Šumava, náčelník-pro jedno zvíře

ANTROPOLOGIE TRADIČNÍ VESNICE 2

8.přednáška

16.4.2008

LIDOVÁ ZBOŽNOST

přírodní kosmologický systém

-magický

-člověk se choval rituálně→spojeno s přírodou-snažil se přírodu získat na svoji stranu

-rituální chování

❖ **prostor a čas**

-pro lidové prostředí charakteristické přemýšleli v určitých symbolech-okolo nebezpečný svět-snaha okolní svět si označit, provést určité rituály, aby jim neublížil

-prostor-jde o vnímání světových stran, pravá levá, střed, hranice mezi životem a smrtí

-nejbezpečnější prostor-**svatý kout**-místo ve světnici naproti otopnému zařízení, nacházel se zde stůl-zde nejcennější věci (světci, peníze,...)

-stůl-domácí rodinný oltář-sjednávali se tu svatby a různé obřady, +rodinné obřady-při narození dítěte přijetí do nejužšího kruhu-položil dítě na stůl, nebo pod stůl

-hranice domu-práh, okna, dveře, komín-dávali se sem svíce, mag. předměty pro ochranu (už do základu se dávali různé mag. předměty-krev zvířat, amulety, svaté obrázky světců)

-o Vánocích pod práh drobky od večere

-had hospodář-mytologická bytost, která měla zajišťovat ochranu→drobky byli pro něj

-bezpečí oken-za okna se zavěšovali svaté obrázky, svícené ratolesti na květnou neděli, svícené modlitební knížky,...

-na vesnicích kapličky, boží muka-měli zabezpečit vesnici

-nejnebezpečnější křížovatka-místa, kde se kumulovali negativní síly, slítávali se zde čarodějnice, sebevrazi, vrazi, děti nekřtěňátka, **revenanti**-člověk, který mrtvý docházel, vracel se mezi ty živé-např. něco nestihl za svého života dokončit, ta se vracel

-čas-rok rozdělen na 12 měsíců

-střídání ročních období

-čas práce-okolo měsíců jarních a letních

-dny, které byli bezpečné a nebezpečné

-neděle-den klidu, úterý středa-mohlo se pracovat, pondělí a pátek-hranice mezi klidem a prací,

-termíny svateb-nebezpečný květen, spíše se odvíjeli v jarní a zimním čase

-koloběh slunce okolo země-sluneční svit hrál významnou roli→**slunovrat, rovnodennost**

-Vánoce-důležité z 2 hledisek-blížkost slunovratu (nejdelší noc), blízkost hranice nového roku

-okamžiky nebezpečí-**Filipjakubská noc**-pálení čarodějnic

-červenec-okolo slunovratu-svátek Svatého Jána-období pro trhání bylin-měli větší léčivou sílu

-**Velký pátek**-působení nadpřirozených sil v pozitivním smyslu-otvírali se poklady

-tradiční člověk rozděloval svět vertikálně, horizontálně (oběh Slunce okolo země)→poledne a půlnoc-působení nebezpečných sil

-spánek je nebezpečný pro člověka-vykrápění postele, modlitba před spaním

-ráno, večer-**východ slunce, západ slunce**→klekání, ranní rosa

-to co je **nadzemí**-nebeský svět-vnímán pozitivně

-to co bylo **podzemí**-negativní smět-zima, smrt

-**bezpečný** x **nebezpečný**→žena-v průběhu života střídala tyto fáze→pozitivní-symbolika plodnosti-žena byla těhotná (procházela se po polích, chodila za dobytkem→větší výnosy), negativní-pokud byla žena v šestinedělí-vnímána, že může člověku ublížit, uhranou, negativně působí i na přírodu, v tomto období měla vymezen specifický prostor v domácnosti-byla v koutě, kam ji donášeli jídlo apod. →z důvodu, že v období šestinedělí

byla největší úmrtnost dětí a s nimi většinou umírali i matky z hygien. důvodů a také z důvodu vysílení (hodně rodili)

-očištěný žen po šestinedělí→**úvod, úvodnice**-první slavnostní uvedení ženy do kostela-rituální úkon očisty-matka s dítětem a několika ženami s hořící svíčkou prováděla rituální okruh okolo oltáře

-v rámci různých oborů se prováděla magie→pozitivní a negativní

-**pozitivní**-prosperitní funkce

-**plodivá**-zajištění reprodukce užitku v rodině i hospodářství (těhotné ženy chodili po poli, symbolický pohlavní akt na poli, panny-čistota dívky měla symbolický význam pro úrodu)

-**apotropainí**-magie očistná, léčivá (provádění magického kruhu na květnou neděli, symbolika prosperity chléb, oheň-z popeleční středy očistný prostředek, zrní na první orbu se prohazovali ohnivými obručemi, voda-očistný charakter)

-**lidové léčitelství**-znalosti lektvarů, práce s bylinami→vychází z toho i dnešní homeopatie

-**negativní**-ublížit, nebo uškodit někomu, něčemu jinému

-milostná magie-používali se církevní předměty-např. hostie

-uhranutí pole-zahrabávání hostií, aby se mu neurodilo

-přenášení rosy ze sousedova pole na vlastní

-ukončení nějaké činnosti musela být rituálně ukončena→zahájení i ukončení agrárních prací bylo prováděno určitými rituály

-**hraniční rituály** -smrt-mrtví člověk a jeho věci-symbolický význam

-nová věc pokud nebyl ritualizovaná byla na hranici poz. a neg.-např. svatební dary

-staré věci-spjeli ke svému konci-na hranici-smrt člověka-nutné provést různé rituály

s rozloučením mrtvého člověka→pokud nebyla účta dostatečně provede může se vracet

-dodržování smutku-když zemřel manžel musela vdova dodržovat 1rok smutku, příbuzenstvo půl roku

-konala se hostina

-člověk na pomezí-věci od mrtvého magické (kus šatů, odštěpek kostí)

-**zahájení a ukončení agrárních prací**

-rituály, kt vztahovali se k počátku, aby zajistili úrodu

-užívali se k tomu určité předměty

-magický kruh-v průběhu prací prosebná procesí, která měla zajistit úrodu, rituální kruhy okolo úrody

-znamení kříže

-polévání vodou

-kočičky, hromnice

-první setí-hospodář musel mít čisté věci, umyté ruce

-k prvnímu setí semeno prošlo rituálními úkony→zbytky z posledního snopu (spojení konce se začátkem)+ se přidávali drobký chleba, skořápky, žena se svíci prováděla magický kruh

-v průběhu agr. kalendáře se prováděly různé rituály

-masopustní období-předcházelo jaru a setí

-obchůzky-symbolika medvěda (prosperita) a slaměňáka (očistná funkce)

→v čase zábavy se snažili zajistit náklonnost přírody→skákali na len, zeli

-Vánoce-budoucí úroda→rozdávala se štědrovečerní večeře-hosp. zvířatům, studni, stromům

sklizeň

-po sklizni-poslední snop-přiváže se do domácnosti-pod okny, v chlívě→do květné neděle

-oslava-dožínky-poslední dožínkový věnec se dá hospodáři

ANTROPOLOGIE TRADIČNÍ VESNICE 2

9.přednáška

13.4.2008

CÍRKEVNĚ NÁBOŽENSKÝ SYSTÉM

Církevní kalendář

- začíná Adventem

- pevné (Vánoce, Advent) a pohyblivé (Velikonoce, Popeleční středa, Boží tělo, Letnice, Masopust) svátky

○ **Velikonoce**

- 1. neděle po 1. jarním úplňku

- 20. března až 20. dubna

- od nich se odvozují další pohyblivé svátky

○ **Svátky světců, patronů a mariánský kult**

- sv. Markéta (počátek žní, patronka těhotných žen), sv. Martin - pro Čechy, sv. Vendelín - pro Moravu (ochránci dobytka), sv. Linhart (ochrana koní), sv. Václav - pro Čechy, sv. Urban - pro Moravu (ochránci vinohradů), sv. Florián (ochrana před ohněm), sv. Anna (patronka matek), sv. Marie (vzývána v ohrožení života), sv. Antonín Paduánský (ochránce mladých manželů)
- děti dostávaly jména podle oblíbených světců - nejčastější jména pro ženy Marie a Anna, pro muže Antonín, Josef a František
- sv. Valentýn - u nás uctíván už od 14. stol., ale ne jako patron zamilovaných, ale jako patron proti epilepsii - zamilované měl chránit sv. Antonín Paduánský (pro Čechy) a sv. Tomáš (pro německý okruh)
- mariánský kult - konání poutí - Krupka v S Čechách, Kájov (asi 50% poutních míst je zasvěceno sv. Marii)
- další poutní místa - Kadaň, Kájov (sv. Wolfgang)

Od pozdního středověku - Knihy zázraků

- zde jsou zapsány zázračné události - vyléčení, zachránění
- jsou zde také zapsána prosebná slova, která pronášel nešťastník, aby mu bylo pomoci
- nejčastěji tak byly zázračně léčeny děti
- votivní dary
 - pokud byl někdo zázračně vyléčen nebo zachráněn, byl vázán odevzdáním votivních darů - předměty ze dřeva, kovu, vosku (nejčastěji), papíru, z drahých kovů byly ve tvaru lidského těla, nebo jeho části, která byla postižena onemocněním
 - často se dávaly přímo svíce
 - často se obětovaly přímo věci, které měl postižený na sobě - pokud se dítě topilo, tak část oblečení, pokud byl někdo postřelen, tak brok, pokud měl někdo žlučové kameny, tak potom přímo ty kameny, dále třeba berle
 - šlechtičny často odevzdávaly šatičky, často z látek, které byly součástí svatebních šatů (jako dík za šťastně uzavřené manželství)
 - dnes se hodně z těch darů poztrácelo
 - dnes se podle některých druhů votivních darů (třeba votivních obrazů, které se objevují v období reformace, jsou malovány na plátně nebo na skle a je na nich vyobrazen příslušný světec, postižený a text s poděkováním, datem, někdy i jménem dárce) zjišťují choroby, které dříve postihovaly děti
 - votivní dary nepředávali jen jednotlivci, ale třeba celé komunity (farnost, vesnice) - nejčastěji je to spojeno se živelnými pohromami, hladomorem, morem - často jsou tyhle dary cennější, třeba v případě svíci dal jednatel tak 0,5kg svíci a oproti tomu celá vesnice třeba až 80kg
 - votivní dary nebyly přinášeny jen do poutních míst, ale také přímo do kostelů
 - často se dělaly voskové figurky zvířat, které se nosily do kostelů, aby tam byly posvěceny, a poté byly zavěšovány ve chlévě pro ochranu dobytka

Svěceniny a svátostiny

- předměty, které byly posvěceny
- není ani tak důležitý samotný obřad, jako spíš to, jak to bylo vnímáno v lidovém prostředí, které ty svěceniny používalo
- svěceniny
 - svěcená voda, kterou kněz světil v kostele, samotná voda se světila na sv. Hátu, na sv. Bartoloměje
 - křestní voda - nejučinnější
 - svěcená křída - na Tři krále
 - svíce, voskové sloupky - na Hromnice, na sv. Blažeje, na Velikonoce, na sv. Jana a Pavla (24. června)
 - svěcený popel - na popeleční střed (z popele se udělalo těsto, které se vypeklo v podobě kytiček a pak bylo rozvěšováno na poli)
 - svěcený oves - na sv. Štěpána
 - byliny - na sv. Jana Křtitele (natrhané i posvěcené), letní mariánské svátky
 - víno - na sv. Jana Evangelistu
 - zelené ratolesti - na květnou neděli
 - pokrmy - mazanec, jehněčí maso, sýr, vejce
- zneužívání svěcenin - odškrabování třísek z křížů v poutních místech, sbírání prachu v poutních místech, tajné svěcení různých předmětů (nože), odnášení hostií a kostelního prachu (předměty používané pro negativní magii)
- a) ty, které se udělovaly pravidelně - svěcení hromniček (svěcení svíci na očišťování panny Marie 2. února - na Hromnice), svatoblažejovské požehnání (žehnají se dvě překřížené svíce nad hrdlem člověka 3. února - ochrana před onemocněním a bolením v krku), popelec (svěcení popele na popeleční střed)
- b) ty, které se vykonávaly jen v případě potřeby - vysvěcení nově postaveného domu, svěcení růženců, amuletů, úvod šestinedělky (očištění ženy po porodu), pomazání křtěnce při křtu
- vyprošovala se požehnáním, znamením kříže, molitbou, vykuřováním kadidlem, kropením svěcenou vodou
- devocionálie - slouží k vyjádření osobní zbožnosti - ochranná, obraná, léčivá, kultovní, upomínková funkce (svátostky - medaile, často v mariánských poutních místech, používány jako svatební dary a nebo jako křtící medaile, které předával kmotr kmotřenci)

ANTROPOLOGIE TRADIČNÍ VESNICE 2

30.4.2008

10.přednáška

OBLEČENÍ

-různé typologie

- etnologická, morfologická různost
- sémiotické

-antropologická teorie odívání

- jednodušší (vesnice)-materiálně-kulturní determinismus
- vychází z materiální kulturního determinismu
- složitější materiální kultury strukturalistické, strukturálně funkcionalistické
- v základní úvaze, co oděv je jsou si teorie blízké-co symbolizuje oděv, jaké má statusové hodnoty, znakové hodnoty

-**Bogatirev-Funkce kroje na Moravském Slovensku (Slovácko)**-funkce, struktura funkce, funkce struktury funkcí oděvu

-funkční struktury oděvu-prolínají se zde různé funkce

ODĚVNÍ KULTURA RANNÉ NOVOVĚKÉ VESNICE

-rozdíly mezi malou a velkou kulturou v oblečení jsou dost markantní

-zásadní problém je terminologie-to, co se nosilo na RN vesnici označuje celou řadu termínů-některé, kterou jsou velmi špatně vysvětlitelné

-**kroj**-nevyhovující termín

- v 16.stol.-znamená oblečení-oděv
- 1848-znamená označení pro uměle konstruované oděvy
 - české národně buditecké prostředí se cítilo diskvalifikováno tím, že nemá lidový oděv→cítili potřebu vymyslet lidový oděv-neujalo se to (jediné, co se ujalo je **čamara**-tříčtvrteční pánský kabát)→říkali tomu národní kraj→tento název byl aplikován na oblastní oděvy
 - vstupoval do toho estetický redukcionismus
- byl spojován se svátečními, obřadními oděvy, které nosili ty nejbohatší vrstvy RN vesnice (okolo 5%)
- představa kroje (krásného, barevného) byla ztotožněna s oděvní kulturou tradiční vesnice jako takové→vznikla mylná představa, že toto je to, v čem předkové na vesnici chodili x na vesnici se chodilo v pracovních oděvech, které nebyli barevné, hezké
- odborné prostředí si bylo tohoto problému vědomo (od 19.stol)→objevují se snahy ten termín nějakým způsobem oslabit-přidáváním různých adjektiv→tradiční kraj (=národní, lidový kraj)
- později je od něj opuštěno a nahrazuje se oděvem, oděvní kulturou-ale stejně se přidávají adjektiva tradiční, lidový

-**polokroj**-relikt tradičního odívání

-označuje určitou kombinaci tradičních oděv. součástí (zástěr, šátků), které většinou staré ženy kombinují se soudobými oděvy→vzniká specifický oděv

národopisná typologie

❖funkce oděvu:

- pracovní-nejméně krásné, přizpůsobené fyzické práci, jednoduché, minimálně barevné
- všední-domácí oděvy, do kterých se převlékly na doma
- sváteční, obřadní
 - oděvy, které byly určeny k svátečním, mimořádným událostem (chození do kostela)-ukázání statusu
 - obřadní-svatební šaty
- profesní, distinktivní oděvy (jen ve městě)-stejnokroj, profesní uniformy

❖muži x ženy

❖letní a zimní oblečení

-velmi malé rozdíly, spíš v zimě vrstevli více oblečení

❖střih oděvu

- oděvy oblékané přes hlavu
 - košílkovité typy oděvu
 - typy kolových sukni
- oděvy vestovité (oblékané jako vesta)
 - kabáty, kaftan-sako
 - vesty-součást mužského oděvu
 - živůtek-součást ženského oděvu
- spodem odívané oděvy

- kalhoty-dřívě nohavice
- zavinovací oděvy
 - ovinovací sukně
 - šátky, šály, zástěra
- košílkovité typy oděvu

vývoj tradičního oděvu

-označováno někdy jako móda

-docházelo k velmi intenzivní inspiraci venkovní společnosti městskou-většinou v pozměněné podobě-např. materiál-ve městě zlato-na vesnici hlína☺

-zpoždění-jedno i dvougenerační

-základ oděvní kultury-v 16.stol.-byla opuštěna forma gotické módy→renesanční oděv-znamenalo rozvolnění upjatosti:

-otevření rozvolnění toho, že není nic vidět, odděluje se sukně a živůtek

-přechod o vertikálního principu odívání k horizontálními

-od 16.stol. do 20.stol.-směřuje dezintegraci oděvu-renesanční, gotická móda byla jednotná→postupně se oděv stále více regionálně, sociálně rozrůžňuje-trvá do 20.stol.-pod vlivem mediální kultury dochází k zpětné integraci v globálním měřítku

-zůstávají rozdíly:

❖ regionální rozdíly

-přírodní, klimatické podmínky, dostupnost textilních plodin

-barokní oděv-stává se opět uzavřenější→několik zdůvodnění-katolické požadavky x způsobené zhoršením klimatu

-kultura se diferencuje s rozvojem oděvního průmyslu

❖ náboženství

-x etnicita se v oděvu nepromítá

-náboženství se promítá

-katolíci-mnohem upravenější x protestanti-puritánštější, jednodušší oděvy

❖ oblasti na styčných místech-V, SV Evropy

-pronikají prvky z východní Evropy

❖ stavovské, sociální rozdíly

-rozdíly mezi společenskými elitami a obyčejnými lidmi

-šatové řády-vymezují, co která společ. vrstva smí/nesmí nosit

-1. šat. řád -1558

-„šatové řády“ = taxativní vymezení, co může jaká společenská vrstva nosit - jaké typy látek, doplňků, zdobení

-první od r. 1528, 1560, 1566

-platí až do 19. stol.

-18. stol. – osvícenství – stát vstupuje do oděvní kultury – především na vesnici

-nařízení o povinnosti nosit domácí látky (ekonomický záměr)

-M. Terezie – ruší šatové řády, poddaní mohou nosit cokoliv, ale musí to být vyrobené u nás

Vývoj elitní módy

- několik vln- zasáhly celou Evropu

- hierarchický postup: panovník.---šlechta----město----vesnice

1. Burgundská móda

- středověký gotický charakter

- vertikálnita

- 2. pol- 15. stol. (u nás pol. 16. stol.)

2. Italská renesanční móda

- rozvolnění a otevření oděvu

- horizontalita

- velká zdobnost

- poslední celoevropská vlna

PLUNDRY = kalhoty pro landsknechty, prořezávané balónovité nohavice, u nás zakázány

3. Španělská móda

- 2. pol. 16. stol. (u nás konec 16. stol. – Rudolf II.)

- zahalování těla, upjatost

- sukně s obručemi

- velmi zdobné, pompézní
 - typická pro katolické země
 - 4. Regentská móda**
 - paralelně se španělskou módou
 - spojené s protestantským měšťanským prostředím
 - upjatý střih
 - 2. pol. 16. stol. – 17. stol.
 - minimální barevnost – černá, tmavé barvy
 - typické je OKRUŽÍ
 - 5. Francouzská móda (kavalírská)**
 - 2. pol. 17. stol
 - tvoří základ odění francouzských elit až do Revoluce
 - rafinovanost, dekadence (voliéry s ptáky zapletené do účesu)
 - paruky, korzety
 - 6. Empírová móda**
 - hierarchizována podle majetku – už ne podle urozenosti
 - počátek módní dominance měšťanstva
- další módní vlny v 19. stol se na venkově neprojevují
- dva způsoby změn v tradičním odívání v 18. a 19. stol:
1. v industriálních a neagrárních oblastech – zánik tradičního oděvu – přijetí zjednodušené městské módy
 2. agrární oblasti – vznik „krojů“ ----tendence ke zdobnosti

ANTROPOLOGIE TRADIČNÍ VESNICE 2

11. přednáška

7.5.2008

-16.st. – rozšíření kalhot na venkově, do té doby jen nohavice, muži nosili také sukňe (to přetrvává do **17.st.**) » pak se z nich stává jen nedůležitý prvek
 = košile u žen (**rubáše**) kryly celou postavu » v **16.st.** se oddělují od sukňe a vzniká živůtek
 = vliv 30.války » po ní dochází k vzestupu » oděvy, které jsou i ve městech se dostávají na vesnici, » pak se vývoj na 100 let ustaluje
 = znovu vzestup v **2.pol.18.st.** – nové vzory z předbělohorské doby, nové střihy, barvy, rysy uniform na venkov

-18.st. – **pánská vesta** » nový prvek, prodlužují se kabáty (vliv franc.módy), mužské punčochy a střevice, začíná se rozvíjet textilní průmysl, díky kontaktům lepší odhod, šátky, manufaktura, vyráběné výšivky, 1.manufakturně vyráběné látky (často rozdíl v typologii a terminologii) » většina se nosí univerzálně
-do 19.st. – přirozená barva textilu » šedá, bílá, okr, černá

OBUV

-škvorně – nosí se i v zimě (to se vycpávají mechem)
-dřeváky – celodřevěné nebo s kůží
-krpce – karpatská kultura, pevné kožené boty, přivázané řemínky, vyšívání, pobíjení kovem, přezky » to se v **19.st.** aplikuje i na F (female botky)
-18.st. – podpatky poprvé na venkově (do té doby jen M)
 = i v **19.st.** se ale chodí na boso, ne tradiční obuv » jde vždy jen o krojovou slavnostní obuv

SPODNÍ ODĚV

= **16.st.** » do té doby prádlo není, od 16.st. ano (platí to univerzálně), především elity, na vesnici v zimě rubáše jako spodní prádlo, v létě jsou svrchním oděvem, vyráběno ze stejného materiálu jako svrchní oděvy, košile jednoduché materiály, lněném, s rukávy, kryjí svrchní polovinu těla, mohou být lehce zdobené (muži nebo ženy)
voplečky = voplečí – krátký živůtek, nemá to rukávy F

rukávce = lehká halenka F

rubáš (i rubáč) – doložen už ve středověku, s rukávci i bez nich, kryje celou postavu, doložen už ve středověku, v zimě i v létě (v létě letnice)

-19.st. – kalhotky F, v 18. století první zmínky od jeptišek

-16.st. – spodky, podvlíkačky M

SVRCHNÍ ODĚV

= kalhoty » počítá se ¾ kalhoty » nejčastěji z kůže, pošívané látkou (má to hodně typů podle délky, materiálu) » zbytek kryjí punčochy » návleky vyráběné ze sukna
 = kabáty se liší střihem, délkou, na venkově nejčastěji kožené, někde i kožešinové, s vlivem vysoké kultury (fran.+vojen.) » **soukenné (z vlny)** X plátěné jsou z konopí nebo lnu

Punt – specifická součást oděvu, Δ vycpávky, kožená nebo látková (30 cm x 40cm do výstřihu kabátu, hlavně v zimě
= košile, vesty (lajbly), zástěry (fěrtoch) nejsou jednoznačně mužské nebo ženské
= F mají sváteční zástěry, krojové X M » pevné, odolné, současně pracovní oděv (pro kováře, horníky, mlynář » kožené)

-16.st. – rubáš se přestřihuje v pase, zvláště sukně a živůtek (svrchní oděv), materiálové vymezení (sukně jen z nějakých materiálů » kolové – nerozstřížené
ovinovací)

» dále fenomén spodní sukně (původně prvek spodního oděvu) » spodnička (pak jako manifestace, když je jich hodně, v Plzni dokonce 20 spodniček)

Prodaná nevěsta – měla plzeňský kroj » nejsou vidět, jsou nebarevné, někdy lemované okraje

16.st. – začíná se barvit svrchní sukně

17.st. – přestává se barvit » v 18.st. znovu

» na sukni se přidává fěrtoch jako pracovní oděv

šněrovačka – v 17.st. po 30. válce

RN – vždy se oděv vyvíjí v určitých vlnách » dochází k mezigenerační výměně, po 30.-50. letech, vyrábí to profesionálové ve městech, nejsou schopni si to udělat doma sami
prýmký-vyšívání pásek, opatřené krajkou, korálky :-)

ANTROPOLOGIE TRADIČNÍ VESNICE

12.přednáška

14.5.2008

Problematika stravy a výživy (doplnit v knížkách)

- celý raný novověk interakce mezi velkou a malou kulturou
- difuze seshora dolů – zlom opět v 16.stol.
- dieta = skladba jídelníčku
- důraz na samozásobitelství - rozhodně netrpěli hladem, jak je někdy prezentováno – alespoň přežívali
 - 2-3000 cal denně pro přežití (0,5 kg chleba je 100-1500 cal)
- problém všeobecné vyváženosti stravy – nedostatek živočišných bílkovin
- rozkolísanost přidělu stravy – v periodách přežívání x hladomory
- celková skladba stravy:
 - přechod od červené k černo-bílé stravě (raný novověk)
 - bílé = mléčné výrobky
 - černé = cereální strava (kaše, chleba, šišky, knedlíky, placky, moučné věci)
 - pozdní středověk – radikální úbytek masa (u nás od 16 do 2/2 19.stol.)
 - 14/15. stol – 100kg masa/osoba x 1/2 19.stol – 14kg masa/osoba
- samozásobitelství – nákup je **sůl** a **kvasnice**
- strava závisí na lokálním způsobu zemědělství
- neznali národní kuchyně – jen případně kulturní oblasti, areály se stejným jídlem př. mediteránní kuchyně, vnitrozemská...
- do proměn jídelníčků náboženské předpisy, individuální rysy, soc. rozdíly, tabu (jedlo se všude všechno kromě veverek a vranovitých ptáků)
- **národní kuchyně** vymyšleny v 19.stol. (nezáměrně)
 - díky fenoménu kuchařky (př. Retigová kdyby někdo taky netušil, že je to kuchařka) - návaznost na národní cítění, v rodném jazyce
 - kuchařky vždy měšťanské
 - postupně rozšíření i na vesnici – vytlačení původního jídla (u nás posledních 150 let)
- základem **černo-bílá strava**
 - cereální, luštěniny, okopaniny, zelí, tuřín, vodnice, řepa, od 18.stol i brambory
 - málo pestrá – 5 až 10 pokrmů stále se opakujících
 - krom svátků (rodinné, výroční, církevní obřadnosti) – až 15 jídel denně
- nápoje
 - nejběžnější na vesnici voda, někde výjimečně řídké bílé pivo
 - + další kvašené nízkoalkoholické nápoje (chlebová kvaska, medovina)
 - víno u nás jen ojediněle v některých oblastech
- hlavní jídla
 - počet ovlivňován agrárním cyklem

- ve městech x na vesnicích variabilní
- 2-3 teplá jídla denně v zimě; v létě až 5 jídel denně (menších, ale vydatných)
- ❖ **ráno** „snídaně“ polévka , od 19. stol cereální jídlo (sladké / slané pečivo)
 - ke svačině něco vydatného – př. slanina
- ❖ **oběd** bramborové jídlo, okopaniny, luštěniny
 - na horách ze syrových brambor
 - v údolích z uvařených
 - dříve více masa (se zelím, obilnou kaší)
- ❖ **večeře** – zbytky od oběda nebo polívky, kaše, mléko (vařené, solené s chlebem)
- stolování
 - celý raný novověk symbolická situace (hierarchie gender, věk, soc. postavení, prostorové uspořádání)
 - do 19.stol z jedné společné mísy
 - misky – z nich papkání rukama, u elit příborem
 - v 19.stol. individualizace – i na vesnici vlastní příbor a talíře
- výjimečné stravovací příležitosti = obřadní jídla, pokrmy
 - hojnost – investice, manifestace soc.prestíže
 - vývoj v diachronní perspektivě malý- minimální i regionální rozdíly
 - dle kalendářního roku
- **masopust** – hojnost a přežívání se
 - tučná, mastná a smažená jídla – semiotický status
 - hodně zabíjaček a svateb
 - jím „teoreticky“ vyvážen 40-ti denní půst před Velikonocemi
 - luštěniny, brambory, cereálie, rostlinné oleje
- **velikonoce** – jarní výjimečnost
 - = obřadní pečivo (btw i na letnice s figurálním pečivem)
 - symbolika sladkého (prestiž), jidáše, mazance, biskupské chlebíčky,
 - figurkové pečivo (antropo/zoomorfní)
 - = pokrmy obrození země i Pána (jarní mladé bylinky, kopřivy, mladé maso)
- **léto** -docházení zásob, nepřežívání se, ale čekání na posvícení
- **posvícení**
 - = svátek patrona místního kostela/farnosti
 - v raném novověku posvícení přesunuto na podzim (hodně jídla, skončila práce)
 - od 2/2 září do začátku listopadu (obvykle 4-denní)
 - vždy vázáno na určitou vesnici
 - Istitivě si to házeli okolní vesnice 5 týdnů po sobě (reciprocita, nadneseně potlač)
 - postupně se vytrácí symbolická fce - stává se pouze svátkem jídla
 - husy, masa, omáčky, sladké pečivo i s náplněmi
 - od 18.stol trnem v oku náboženským mravokárcům i státní správě (nemakali)
 - 1787 – Josef II. posvícení oficiálně určí na neděli po sv. Havlovi (16.10.)
 - = svatohavelské, císařské posvícení
 - typická událost, kde participovaly vyšší vrstvy
 - šlechtici, duchovní, měšťané
- **předvánoční půst** – nejproblematictější náboženský
 - všeobecné nedodržován (př. zabíjačky)
- **vánoce** – v 19.stol.kapr
 - kuba, jáhelník s houbami, kaše s houbami/švestkami, luštěninová polévky, obřadní pečivo
 - Vánočka
- rodinná obřadnost = svatby, křtiny, pohřby
 - svatby** – hodně participace ostatních z vesnice (pak jim také pomohli)
 - prestižní záležitost
 - 3 i více dní
 - hostiny rozlišovány podle počtu chodů (na patero, na sedmero...)
 - drůbež, obřadní pečivo , něco jako slavnostní dorty

- malé koláčky = zvací x velké koláče = svatební
- typické pro svatby sladké pokrmy (krupiční kaše, ovesná, vdolečky)

- magické rituály

- nejvíc u chleba – či u obilných plackek
 - příprava i jeho role významná
 - příklady :
 - dížová forma se nepůjčuje, při požáru se zachraňuje hlavně ona, nevěsta se v ní strojí a spí v ní před svatbou
 - při 1.koupli dítěte do vody hozen kus chleba
 - vše co je v kontaktu s chlebem pokřížováno někdy i vykrápěno svěcenou vodou
 - 1.bochník v nové peci má léčebnou moc
 - drobky chleba ke stromům
 - omlouvání se chlebu, když upadne
- (když někdo vstane od večeře na Štědrý večer, tak někdo z rodiny umře)